

Prilagodba djeteta rane dobi na kontekst odgojno-obrazovne ustanove

Kostreš, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:981772>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ANA KOSTREŠ
ZAVRŠNI RAD

PRILAGODBA DJETETA RANE DOBI NA KONTEKST
ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Zagreb, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

ANA KOSTREŠ
ZAVRŠNI RAD
PRILAGODBA DJETETA RANE DOBI NA KONTEKST
ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Mentor: mag. praesc. educ. Ivana Golik

Zagreb, rujan 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. DIJETE	3
2.1. Razvoj motorike.....	4
2.2. Spoznajni razvoj.....	5
2.3. Razvoj govora.....	7
2.4. Socijalni i emocionalni razvoj.....	8
3. ODGOJNO-OBRAZOVNA USTANOVA	12
4. KONTEKST ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE	15
5. PRIPREMA ZA POLAZAK DJETETA U JASLICE	18
6. PRILAGODBA DJETETA U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI	20
6.1. Dijete za vrijeme prilagodbe.....	22
6.2. Uloga roditelja u procesu prilagodbe.....	25
6.3. Uloga odgojitelja u procesu prilagodbe.....	26
7. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	31

SAŽETAK

Proces prilagodbe na novo i nepoznato svaki pojedinac doživljava kao izazov. Dijete se od prvog dana susreće sa raznim nepoznanicama i novim iskustvima. Jedan od prvih djetetovih samostalnih iskoraka u nepoznato je susret sa odgojno-obrazovnom ustanovom. Prilagodba djeteta na odgojno-obrazovnu ustanovu složen je proces koji započinje polaskom u jaslice. U razdoblju prilagodbe dijete se postepeno privikava na odgojno-obrazovnu ustanovu u kojoj uspostavlja socioemocionalnu vezu s odgojiteljem.

Dijete doživljava period prilagodbe vrlo stresno uz puno plača, agresivnosti, nezainteresiranosti, mogućeg odbijanja interakcije, pasivnog ponašanja, izbjegavanja kontakata i problema s hranjenjem i snom. Osim na razini emocija, dijete može pokazivati i tjelesne reakcije, a to su bolovi u trbuhu i povraćanje. Vrijeme prilagodbe različito je za svako dijete te traje ovisno o individualnim karakteristikama djeteta. Jedan od čimbenika o kojima ovisi trajanje prilagodbe jest oblik privrženosti koji je dijete ostvarilo sa svojim primarnim skrbnikom, tj. majkom. Privržena će se djeca zasigurno lakše nositi sa procesom prilagodbe jer su naučena da će im roditelj nakon povratka biti dostupan i pružiti im utjehu. Nije moguće potpuno pripremiti dijete kako bi se izbjegle sve teškoće tijekom prilagodbe, no moguće ih je pripremom umanjiti.

Odgojitelj, dijete, roditelji, stručni tim i ostali djelatnici ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje moraju biti aktivno uključeni u prilagodbu. Odgojitelj u ovom procesu vodi i usmjerava cijelu prilagodbu: kreira kvalitetno okruženje, ostvaruje interakciju te pruža podršku djetetu i roditeljima, doživljava emocije svih sudionika u procesu i pomaže da se oni osjećaju sigurno i prihvaćeno u novom okruženju. U radu je prikazan proces prilagodbe djeteta na odgojno-obrazovnu instituciju i koliku važnost u tome imaju svi ostali sudionici procesa.

Ključne riječi: dijete, odgojitelj, odgojno-obrazovna ustanova, prilagodba

SUMMARY

The process of adapting to the new and unknown is challenging for every individual. From the first day, the child encounters various unknowns and new experiences. One of the first independent steps for a child into the unknown is an encounter with an educational institution. The adaptation of a child to an educational institution is a complex process that begins with starting a nursery. In the period of adaptation, the child gradually gets used to the educational institution in which he establishes a socio-emotional connection with the educator.

The child experiences a very stressful adjustment period with a lot of crying, aggression, disinterest, possible refusal of interaction, passive behavior and avoidance of contacts and problems with feeding and sleep. In addition to the level of emotions, the child can also show physical reactions, such as abdominal pain and vomiting. The time duration of adaptation is different for each child and lasts depending on the child's individual characteristics. One of the factors that depend on the duration of adaptation is the form of attachment that the child has achieved with his primary caregiver, i.e. Mother. Surely attached children will cope with the process more easily because they have been taught that a parent will be available to them when they return and give them comfort. It is impossible to fully prepare the child in such a way as to avoid difficulties during adaptation, but it is possible to reduce them by preparation.

The preschool teacher, child, parents, professional team and other employees of the early and preschool education institution must be actively involved in the adaptation. In this process, the educator guides and directs the entire adaptation: creates a quality environment, interacts and provides support to the child and parents, experiences the emotions of all participants in the process and helps them feel safe and accepted in the new environment. The paper presents the process of adaptation of a child to an educational institution and shows the importance of all other participants in the process.

Keywords: child, educator, educational institution, adaptation

1. UVOD

Prema Hrvatskom leksikonu (2012) prilagodba je definirana kao psihičko i socijalno suživljavanje s okolinom. To je zapravo oblik ponašanja koji teži uspostavljanju ravnoteže između životno-razvojnih težnji, potreba, zahtjeva pojedinca i uvjeta što ih nameće okolina. Svaki pojedinac doživi promjene kroz koje prolazi na individualan način. U ovom je radu opisano razdoblje prilagodbe djeteta rane dobi na odgojno-obrazovnu ustanovu.

Prilagodba djeteta na različite situacije može biti izazovan proces koji zahtjeva pažnju, razumijevanje i podršku. Polazak djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu, odnosno jaslice ili vrtić, upravo je jedna od značajnih životnih promjena koja je stresna za dijete, ali i za cijelu obitelj. Polazak u jaslice često je djetetovo prvo odvajanje od roditelja i ono zahtjeva prilagodbu na novo okruženje koje uključuje novi prostor, odgojitelje i drugu djecu te vrtičke rutine i pravila. Dijete se susreće s mnogim promjenama koje postupno usvaja i potrebno mu je određeno vrijeme da ih prihvati. Neka djeca lakše i brže prihvaćaju promjenu, dok je drugoj djeci potrebno više vremena kako bi se opustili i prihvatili novonastale okolnosti.

Jedan od čimbenika o kojemu ovisi tijek prilagodbe je oblik privrženosti koji je dijete ostvarilo s primarnim skrbnikom, tj. majkom. Prema Stokes Szanton (2000) razvoj osnovnog povjerenja predstavlja temelj na kojem počiva svaki psihološki razvoj. Provedena istraživanja o ispitivanju privrženosti i osjetljivosti, kao i reakcije odgojitelja diljem svijeta, pokazuju kako djeca od 12 mjeseci koja su klasificirana kao „sigurno privržena“ praćena do njihova polaska u školu, pokazuju napredak na polju spoznajnog, društvenog i emocionalnog razvoja (Stokes Szanton, 2000. prema Erikson i Pianta, 1989).

Razdoblje prilagodbe nije izazovan i zahtjevan proces samo za dijete, već i za sve sudionike: roditelje i odgojitelje. Oni trebaju imati razumijevanja i strpljenja za veliku promjenu koja se događa u djetetovom životu. Djeca osjete emocije svojih roditelja, stoga je važno da roditelji pristupaju ovom prijelazu s pozitivnim i ohrabrujućim stavom jer je on ključan motivacijski čimbenik. Kvalitetna suradnja roditelja s odgojiteljima također omogućuje uspješnu prilagodbu djeteta.

Uspješnost suradnje uvelike ovisi o odgojiteljevom kompetencijama i spremnosti da svojim znanjima i smirenošću olakša cijeli proces djetetu i njegovim roditeljima. O odgojiteljevim stručnim kompetencijama, osobinama ličnosti, postupcima, vrijednostima, stavovima, uvjerenjima, pedagoškoj kulturi, stilovima odgojne interakcije, shvaćanju i pripremanju poticajnog okruženja za učenje i dr. u velikoj mjeri ovisi koliko, kada i kako će dijete zadovoljiti svoje razvojne i individualne potrebe, a tek zadovoljno dijete spremno je izražavati svoju prirodnu radoznalost za spoznavanje svijeta oko sebe (Petrović-Sočo i sur. , 2013, prema Abbott i Moylett, 1997, Manning i Payne, 2010). Stručni suradnici također su aktivni sudionici u procesu odgojno-obrazovnog rada, pa tako i u tijeku prilagodbe. Oni pružaju pomoć djeci i odgojiteljima u odgojno-obrazovnom radu i pridonose razvoju i unaprjeđenju djelatnosti predškolskog odgoja. Oni su stručno osposobljene osobe sa zanimanjem pedagoga, psihologa i stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

Cilj ovog rada je objasniti proces prilagodbe na odgojno-obrazovnu ustanovu, ali i pružiti uvid u sami kontekst u kojemu se odvija odgojno-obrazovni rad. S djecom rane dobi odgovarajuća priprema i spremnost na suradnju odgojitelja i roditelja uvelike pružaju olakšanje prilikom prijelaza u novu fazu života. Za to je potrebno dobro poznavanje dječjih razvojnih karakteristika, kvalitetno vrtićko okruženje te kompetentan odgojitelj. Ovaj će rad dati smjernice o tome kako odgojitelji mogu izgraditi odnos povjerenja s djecom te temelje suradnje s roditeljima tijekom prilagodbe djeteta na odgojno-obrazovnu ustanovu.

2. DIJETE

Povijesni pogled na djetinjstvo doživio je mnogobrojne i velike reforme. Tatalović Vorkapić (2013) opisuje slijed povijesnog gledišta na dijete i djetinjstvo općenito. U prvobitnoj zajednici, nije se poznavao niti priznavao individualni razvoj djece. Djecu su promatrali kao sredstvo za puku svrhu odraslih, a odgajali su ih za preživljavanje i pomaganje odraslima. Antički Grčci i Rimljani djecu su poimali kao svojinu koja se može razmjenjivati i trošiti poput robova i žrtvovanja bogovima. U doba renesanse povećava se briga o djetetu, a javlja se model Puritanske sekte J. Calvina (1509-1564) koji se temeljio na ideji dječje urođene zle prirode i sklonosti prema grijehu te je stoga odnos prema njima bio strog.

Prije pojave dječje psihologije kao zasebne discipline, javili su se prvi teoretičari koji su iznijeli tri modela ljudskog razvoja, a to su empirizam (J. Locke), nativizam (J. J. Rousseau) i evolucionarizam (C. Darwin). Nakon toga je uslijedila generacija pionira dječje psihologije (G. Stanley Hall, A. Binet, J.M. Baldwin) te druga generacija dječje psihologije na čijim se teorijama danas temelji pogled na dječji razvoj (psihoanalitičke teorije, biheviorističke teorije, teorija socijalnog učenja, kognitivističke teorije, etološka i ekološka teorija).

Prema Starc i sur. (2004) danas se na dijete gleda kao na cjelovito biće, a na njegov razvoj kao složenu pojavu koja je više nego zbroj pojedinih aspekata razvoja. Razvoj je slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta zbog kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije itd. Prema navedenom, holistički pristup postavlja sljedeće principe: razvoj počinje prije rođenja, razvoj ima više međusobno povezanih dimenzija (to uključuje tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj), razvoj se odvija prema predvidljivim koracima i učenje se pojavljuje u prepoznatljivim sekvencama unutar koji postoji veliki individualni varijabilitet u brzini razvoja i stilu učenja djeteta, razvoj i učenje se pojavljuju kao rezultat djetetove interakcije s ljudima i predmetima iz okoline i dijete je aktivni nositelj vlastitog znanja. Navedene premise predstavljaju osobine i psihološke uvjete za razvoj djeteta predškolske dobi. Oni koji se bave djecom moraju poznavati i razumjeti gdje je dijete u određenom trenutku razvoja iz nekoliko razloga: djetinjstvo je razdoblje brzog i složenog razvoja, utjecaji iz ranog djetinjstva djeluju na kasniji razvoj, a poznavanje prirode procesa ranog razvoja pomaže u razumijevanju kasnijih složenijih ponašanja i poznavanjem dječjeg razvoja kompetentnije se unose promjene u život djeteta i rješavaju problemi koje djetinjstvo donosi (Starc i sur, 2004).

Prema Stokes Szanton (2000) novorođena su djeca već od prvog mjeseca svog života osjetljiva na poticaje iz svog okruženja i na njihov se razvoj može utjecati u velikoj mjeri jer on ovisi o skrbi koju primaju. Djeca su od trenutka svog rođenja osjećajna i društvena bića koja odmah uče o svijetu koji ih okružuje. Starc i sur. (2004) navode kako je poznato da se kroz dječji razvoj prelamaju nasljedni (biološki, genetski) i okolinski (učenje, odgoj) utjecaji, da ovisi o razvoju neuroloških struktura, da je razvoj dinamičan proces koji se zbiva u socijalnom kontekstu i fleksibilan je. U nastavku su prikazane opće karakteristike djetetovog razvoja u razdoblju od rođenja do treće godine života. Odgojitelji bi trebali posjedovati znanje o karakteristikama razvoja djeteta i njihovim značajkama kako bi mogli osigurati optimalne uvjete za dječji razvoj.

2.1. Razvoj motorike

Tjelesni razvoj djeteta ima dva značenja: prvo se odnosi na rast djeteta, koji se kod većine djece odvija prirodno, ovisno o kvaliteti prehrane. Drugo značenje je povećanje djetetove sposobnosti da svrhovito koristi svoje tijelo kako bi ostvarilo niz različitih zadataka. Velik dio djetinjstva posvećen je ovom procesu svladavanja vještina pomoću niza vježbi motoričkih aktivnosti, kao što su trčanje, penjanje i skakanje, i finih motoričkih vježbi kao što su pisanje, hvatanje i smještanje nedostajućeg komadića u slagalicu. (Stokes Szanton, 2000).

Starc i sur. (2004) navode kako se razvoj motorike može pratiti kroz njegove faze vidljive u usavršavanju držanja tijela (posturalne kontrole), kretanja (lokomocije) i baratanja predmetima (manipulacija). Motorički razvoj događa se određenim redoslijedom u skladu s razvojnim načelima. Razlog tome je slijed i tempo razvoja živčanog i mišićno-koštanog sustava. Kada odgojitelji razumiju pojmove osnovnih, bazičnih vještina, oni mogu djeci osigurati razvojno najprimjerenija iskustva (Stokes Szanton, 2000: 79).

Osnovna karakteristika djeteta u dobi od jedne do dvije godine jest njegova povećana motorička spretnost. Zbog nove kvalitete pokretljivosti koja mu omogućuje kretanje prostorom, ali i pokretljivosti šake i prstiju te uspostavljene opozicije palca, dijete radozno istražuje nove mogućnosti i naglo stječe nova iskustva. Učestali su pokreti punjenja i pražnjenja, kao i bacanja predmeta, koje dijete ponavlja mnogo puta usavršavajući pri tome pokrete uključene u te radnje (Starc i sur., 2004).

Gotovo sva djeca prohodaju između 12. i 15. mjeseca te do kraja godine ne usvajaju nove oblike kretanja, već slijedi usavršavanje stečenih. Nadalje slijedi usavršavanje pokreta dohvaćanja te počinje baratanje predmetima i u praktične svrhe (npr. služenje žlicom). U ovome se razdoblju nastavlja razvoj ravnoteže i koordinacije. Dijete poslije navršenih 18 mjeseci penje se i silazi stubama kad ga netko drži, a pokušava se i popeti na sve što mu je dostupno. Do kraja druge godine dijete usavršava hodanje, sigurnije je, spuštenih ruku i suženijeg razmaka među stopalima. U razdoblju od dvije godine dijete je sposobno samostalno se penjati i silaziti niz stube, trčati i hodati unatraske (Starc i sur., 2004).

Kad je u pitanje baratanje predmetima i fina motorika, dijete od 18 mjeseci više ne gura loptu nogom, već je udara, samostalno šara olovkom i gradi toranj od tri kocke. Dijete u dobi od dvije do tri godine baca predmete u određenom smjeru i može uhvatiti loptu u visini prsa, gradi toranj od pet do osam kocaka i stavlja kocku do kocke gradeći vlakčić. Pri crtanju olovkom povlači okomite i vodoravne crte te zna precrtati krug (Starc i sur., 2004).

2.2. Spoznajni razvoj

Stokes Szanton (2000) navodi da dojenčad i djeca jaslíčke dobi neprestano istražuju predmete koji ih okružuju. O tim predmetima uče dodírom, kušanjem, mirisanjem i slušanjem. Djeca testiraju značajke predmeta i uče, i to jednako iz onoga što uspijevaju napraviti kao i iz onoga u čemu ne uspijevaju. Djeca uče generalizirati odnose koje su otkrili između predmeta i između djelovanja i predmeta.

„Spoznajni (kognitivni razvoj) odnosi se na mentalne procese kojima dijete pokušava razumjeti i sebi prilagoditi svijet koji ga okružuje. Glavni procesi koji su u osnovi spoznajnog razvoja jesu postupno razvijanje unutarnjih zamjena (reprezentacija, uporaba simbola) za osobe i predmete i postupno razvijanje misaonih operacija (baratanje zamjenama za stvarnost „u glavi“: usporedba, analiza, sinteza, reverzibilnost, apstrahiranje, generalizacija)“ (Starc i sur., 2004).

Prema Starc i sur. (2004) spoznajni se razvoj događa postupnim ovladavanjem sve složenijim zamjenama za stvarnost i misaonim operacijama. Taj se razvoj zbiva uz neke neophodne uvjete: djetetovu aktivnu interakciju s okolinom, posredovanje djetetova iskustva i osiguranje uvjeta za razvoj pozornosti i misaonih strategija.

Teoretičar Jean Piaget razvio je teoriju stupnjevitog kognitivnog razvoja koji svaka osoba prolazi tijekom svojeg kognitivnog ili intelektualnog razvoja (Tatalović Vorkapić, 2013). Prema navedenoj teoriji, tijekom djetetovog aktivnog djelovanja na okolinu kretanjem u prostoru, baratanjem predmetima i proizvođenjem različitih učinaka u okolini i na predmetima, dijete opaža sve promjene i odnose te njihove sličnosti i razlike. Ono upija sva opažena svojstva i promjene okoline, te se prilagođava na novostečeno iskustvo (Starč i sur., 2004).

U razrađenoj teoriji opisani su različiti stadiji u usvajanju sve složenijih misaonih procesa kroz koje dijete prolazi tijekom djetinjstva. Piagetova teorija značajno je doprinijela razumijevanju dječjeg kognitivnog razvoja, unatoč tome što su novija istraživanja ukazala na veću kompetentnost predškolske djece nego što je to Piaget prvotno smatrao. Razdoblja su podijeljena na četiti dijela: senzomotorno, predoperacijsko, razdoblje konkretnih operacija i razdoblje logičkih i apstraktnih operacija. Djeca jaslčke dobi nalaze se u senzomotornoj fazi koja započinje rođenjem i traje do druge godine. U ovome razdoblju djeca uče o svijetu kroz svoja osjetila i motoričke aktivnosti. Razvijaju osnovne koncepte kao što su uzročno-posljedični odnosi i trajnost objekata. Ovo se razdoblje obilježava činjenicom da dijete ne razlikuje sebe od okoline (Tatalović Vorkapić, 2013).

Prema Tatalović Vorkapić (2013) na kraju senzornog perioda djecu stječu (ili su već savladala) iduće:

- o osnovni temelji znanja o povezanosti akcija i posljedica
- o konstantnost objekta (imenovanje objekata u njihovoj odsutnosti)
- o orijentacija: osjećaj za prostor i vrijeme (znanje da događaji slijede jedan iza drugog)
- o sposobnost odgođene imitacije (oponmašanje modela opažanog ranije)
- o simbolička igra (jedna stvar predstavlja neku drugu)
- o pojava crtanja (jedna od simboličkih funkcija).

Stokes Szanton (2000) navodi aktivnosti koje promiču spoznajni razvoj djeteta, a neke od njih su aktivnosti rješavanja problema, igre s kockama, igre punjenja i pražnjenja posuda, „alati“, gluma, osjetilna iskustva (igra s pijeskom, igre s vodom, sastav i građa, kreativno izražavanje, glazbeni instrumenti), rana „znanstvena iskustva“, aktivnosti pomaganja, kuhanje i iskustva na zraku.

2.3. Razvoj govora

Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima (Starc i sur., 2004). Prema Stokes Szanton (2000) govor je više od bilo koje druge sposobnosti i čini kvalitetu po kojoj se ljudi ističu. Govor se počinje razvijati i prije djetetova rođenja. Prije verbalne faze kada ijedna riječ bude izgovorena, dojenčad i mala djeca komuniciraju izrazima svojih lica, pokretima tijela, gukanjem i plačem. Starc i sur. (2004) navodi kako svako zdravo dijete ima anatomske i glasovne mogućnosti da nauči glasove bilo kojeg jezika jer samim rođenjem dijete ima predispozicije za učenje govora. Te mogućnosti realiziraju se u interakciji djeteta i njegova socijalnog, i prije svega obiteljskog okruženja.

Miljak (1991) navodi kako je jedna od prednosti boravka u jaslicama upravo djetetova mogućnost upotrebe govora u raznolikim situacijama. Djeca mogu komunicirati sa osobljem ustanove, s vršnjacima u grupi i sa starijom djecom koja pokazuju izuzetnu osjetljivost na mlađu djecu. Time starija djeca ne samo da prilagođavaju svoje ponašanje mlađoj djeci već je i govor koji upućuju mlađem djetetu prilagođen njegovim mogućnostima razumijevanja govora i stimulira dijete na govorno izražavanje.

Svako dijete prolazi kroz iste faze, počevši od gukanja, tepanja, pa zatim izgovora jedne riječi, ali s velikim varijacijama. Ta činjenica dovodi do tvrdnje da razvoj napreduje kod svakog djeteta različito; jedno dijete već s deset mjeseci koristi riječi, dok će drugo možda početi upotrebljavati riječi s 18 mjeseci. Bez obzira na različit raspon, i jedno i drugo dijete normalno su tijekom razvoja. Prema Starc i sur. (2004) u rasponu od 18 mjeseci do 24 mjeseca poslije rođenja kritički je period u kojem djeca započinju govoriti, a period od druge godine do puberteta smatra se osjetljivim razdobljem za razvoj govora. Važno je da u tom osjetljivom razdoblju dijete ima poticajnu i adekvatno socijalnu stimulaciju u svojem neposrednom okruženju jer će samo tako doći do korištenja njegovih urođenih mogućnosti usmjerenih na razvoj govora (Starc i sur., 2004).

„Izgrađivanje sve složenijih socijalnih odnosa i interakcija zahtjeva od djece sporazumijevanje. Dijete se sporazumijeva najčešće pogledom, mimikom, gestom, pokretom tijela, a to je popraćeno vokalizacijom ili govornim izrazom (što ovisi o individualnom razvoju djeteta). Neka istraživanja pokazuju (Stambak i sur., 1982) da zajedničke aktivnosti djece, čak i od 12 do 18 mjeseci ponekad poprimaju oblik „konverzacije“ u kojima je bitno

sporazumijevanje, a u dobi od 18 do 24 mjeseca već i oblik „malih priča“ koje pripadaju tzv. konverzacijskom modelu“ (Miljak, 1991: 24).

Do druge se godine djetetova života priprema glasovna baza govora i razumijevanje. Na temelju toga pojavljuju se prve smislene riječi, a od tog se trenutka razvoj govora prati prema broju riječi koje dijete upotrebljava. Dvogodišnjak mnogo više razumije nego što može samostalno izraziti riječima, a izgovor većine glasova još je nejasan. Od dvije i pol do tri godine života dijete dobro razumije kratke priče i bajke, ispravno koristi pitanja (tko, što, gdje, kada..?), povezuje iskustva koristeći rečenice od četiri do pet riječi. U ovom se razdoblju pojavljuje prekomjerna generalizacija pravila (strukturalna jezična pogreška koja se javlja u početku usvajanja jezika, pri čemu djeca primjenjuju pravila sklanjanja na nepravilne oblike). Do 36. mjeseca roditelji razumiju oko 75 do 100% djetetovog govora, dok poslije toga koriste duže i kompleksnije rečenice i govor je sve sofisticiraniji, iako se još uvijek javljaju neke gramatičke pogreške (Starc i sur., 2004).

2.4. Socijalni i emocionalni razvoj

Prvi djetetov odnos jest emocionalni odnos koji se razvija iz naslijeđenih mehanizama reagiranja, a do kraja šestog mjeseca života emocionalni se odnosi diferenciraju u šest temeljnih emocija: strah, srdžbu, veselje, tugu, gađenje i iznenađenje. Dijete postupno uči izražavanje i razumijevanje emocija ljudi koji ga okružuju, a snaga tog međusobnog odnosa i razumijevanja ovisi o djetetovom temperamentu. Temperament je određen djetetovim biološkim predispozicijama i snažno oblikuje reakcije okoline na dijete (Starc i sur., 2004). Prema Stokes Szanton (2000) odgojitelji i osobe koje brinu o djeci moraju voditi računa o temperamentu svakog djeteta kako bi bili sigurni da od nesprenog djeteta ne traže previše, a istovremeno dijete koje se čini fleksibilnim i koje je u stanju zabaviti se, ne bi smjeli ignorirati.

Osnovne navedene emocije koje se javljaju u tako ranoj dobi vrlo su intenzivne, što objašnjava zbog čega dojenčad i djeca jaslčke dobi pokazuju tako dramatične emocionalne reakcije. Do kraja djetetove treće godine, osnovne emocije će se prilično razviti i nijansirati, pa će, npr. radost, koja je jedna od osnovnih emocija, biti „specifična“ i dijete će razlikovati osjećaje zadovoljstva, uzbuđenja i užitka. Još jedna značajka emocionalnog razvoja male djece jest da se njihove emocionalne reakcije brzo izmjenjuju. Te brze promjene i prelasci iz jednog emocionalnog stanja u drugo tipične su za ovu dječju dob (Stokes Szanton, 2000).

„S obzirom na to da iz svake emocije dijete nešto nauči, odrasli se moraju zajedničkim snagama potruditi da djetetu pomognu da razumije svoje emocije, da postane osjetljivije na osjećaje drugih i da pronade učinkovite načine „nošenja“ s različitim emocijama s kojima se suočava.“ (Stokes Szanton, 2000 – 36).

Kod emocionalnog razvoja važno je istaknuti socijalizaciju emocija koja se odvija na tri načina. Dijete prvo promatranjem i oponašanjem uči koje situacije, predmeti i pojave trebaju izazvati koje reakcije. Zatim važnu ulogu ima socijalna okolina koja daje modele za oponašanje načina i intenziteta emocionalnog izražavanja. Navedena okolina pomaže djetetu da uspostavi samoregulaciju kojom se postiže vladanje sobom. Samokontrola omogućuje djetetu da se strpi, nauči naizmjeničnost („sad ja-sad ti“), prepusti prednost drugima, svlada strah te nastavi raditi i onda kada je ono što radi teško i dosadno. Kako bi dijete to moglo, najprije treba naučiti odgoditi zadovoljenje, pričekati nagradu ili se odreći manje nagrade da bi poslije dobilo veću (Starc i sur., 2004).

Svakidašnje dugotrajne i snažne interakcije djeteta s okolinom dovode do razvoja privrženosti. Svakom zdravom psihološkom razvoju temelj predstavlja osnovno povjerenje. Iz tog osnovnog povjerenja proizlazi dječja povezanost s roditeljima i ostalim osobama koje vode brigu o njemu. Kako navode Mašković i sur. (2018), „privrženost predstavlja emocionalnu povezanost između djeteta i roditelja“ najčešće majke, a očituje se u traženju i održavanju bliskosti, posebice u stresnim situacijama. Privrženost nastaje tijekom prve godine života djeteta, a određena je osjetljivošću i odgovorima roditelja na djetetove potrebe te iskazivanjem emocionalne bliskosti i nježnosti roditelja prema djetetu.“ (Mašković i sur., 2018)

Zadovoljenje djetetove potrebe za dodiranjem, grljenjem, glađenjem i sisanjem dovodi do normalnog razvoja moždanih struktura, osobito onih dijelova koji su sjedište emocija. Ako se dijete razvija u zanemarivajućoj ili zlostavljajućoj okolini, ti će dijelovi mozga pretrpjeti ozljede što će izazvati poremećaje kao što su socijalno povlačenje i indiferentnost, pojačana želja za socijalnim kontaktom uz istodobnu agresivnost i neobično ponašanje, razvoj socijalno neprimjerenog ponašanja, nesposobnost da se pokažu ili prepoznaju nijanse emocionalnog ili motivacijskog izražavanja, kao i nesposobnost doživljavanja ljubavi, te povećana spremnost na reagiranje strahom, tugom ili srdžbom. Takav neprikladan razvoj sjedišta emocija i negativna emocionalnost djeteta može se odraziti i na nepovoljan razvoj dijelova djetetova mozga odgovornih za usmjeravanje pažnje i pamćenja, planiranja, rješavanja problema i motivaciju, što može ugroziti djetetov spoznajni razvoj i uspjeh u školi. Ako skrbnik brzo i učestalo te na odgovarajuć način reagira na signale koje dijete pokazuje npr. plačem, djetetove će potrebe biti

zadovoljene i osjećat će se sigurno, paženo i važno, čime će razviti sigurnu privrženost sa skrbnikom. U slučaju razvijene sigurne privrženosti dijete će osjećati sigurnost i utjehu u nazočnosti skrbnika, te se kognitivno i socioemocionalno razvijati u smjeru sve veće nezavisnosti i uspostavljenog povjerenja u skrbnika i okolinu. Sigurno privrženana djeca su znatijeeljna, spoznajno bolje razvijena i socijalno kompetentnija: bolje se prilagođuju, surađuju s drugom djecom i rjeđe pokazuju probleme u ponašanju (Starč i sur., 2004).

Stokes Szanton (2000) navodi kako se na širokom uzorku male djece diljem svijeta ispitivanjem zaključilo da je većina djece (oko 60%) sigurno privrženana, a manji je broj djece klasificiran kao tjeskobno-izbjegavajuć ili pruža velik otpor primarnom odgojitelju, odnosno majci. Istraživači Erikson i Pianta (1989) također su otkrili kako su djeca u dobi od 12 mjeseci klasificirana kao „sigurno privrženana“ do trenutka njihovog polaska u školu; pokazuju veći napredak na polju spoznajnog, društvenog i emocionalnog razvoja od djece koja su klasificirana kao „nesigurno“ privrženana.

Prema Mašković i sur. (2018) sigurno privrženana djeca u situacijama odvajanja od roditelja reagiraju snažnim dozivanjem i plaćom, ali se brzo smiruju pri ponovnom susretu s roditeljem. Dugoročno gledano, sigurno privrženana djeca imaju više samopouzdanja, sklonija su istraživanju te uspješno rješavaju probleme. Ova vrsta privrženosti reflektira se i na buduće odnose, jer takva djeca lakše uspostavljaju i održavaju prijateljstva, prilagodljivija su i manje agresivna.

Nasuprot tome, nesigurno privrženana djeca osjećaju se nezaštićenom, nevažnom, ostavljenom i svijet doživljavaju kao opasno mjesto. Kod tjeskobno-izbjegavajuće privrženosti roditelj se obraća djetetu toplim rijećima, igra se s njim i brine o higijeni i spavanju, ali odbacuje djetetovu potrebu za prisnim kontaktom i nježnošću. U situacijama odvajanja od roditelja takva djeca ne pokazuju uznemirenost niti snažno emocionalno reagiraju, već djeluju kao da se ne događa ništa znaćajno, a također izbjegavaju roditelja kad se vrati. Kod ambivalentno-opiruće privrženosti, koja je drugi tip nesigurne privrženosti, ponašanje roditelja prema djetetu je nepredvidivo. Ponekad odgovara na sve potrebe, a ponekad je nedostupan i sklon kažnjavanju. Takvog roditelja djeca doživljavaju kao nekonzistentnog i nedosljednog, stoga takva djeca ne uspijevaju razviti osjećaj sigurnosti ni povjerenja u ljude (Mašković i sur., 2018).

Daljnji razvoj socioemocionalnih odnosa s okolinom karakteriziran je sociokognitivnim razvojem unutar kojeg se paralelno događaju razvoj pojma o sebi i razvoj socijalnog razumijevanja okoline. Svijest o vlastitoj vrijednosti (samopoštovanje, samovrednovanje) sadrži istodobno znanje o vlastitim osobinama, procjenu vrijednosti tih osobina i emocionalnu reakciju na to znanje. Svijest o drugima bit će bolje razvijena u one djece koja su razvila pojam o sebi, primjerica djeca s 18 mjeseci koja se prepoznaju u zrcalu pokazuju razvijenije oblike igre oponašanja druge djece, a djeca stara 20 mjeseci pokazuju znakove empatije i tješnja drugih u nevolji. Dijete o svojim unutarnjim procesima može početi govoriti već sa dvije godine i šest mjeseci gdje ono izražava želje, misli i strahove (Starc i sur., 2004).

Za razvoj djeteta potrebne su i česte interakcije s vršnjacima. Druženje s vršnjacima djetetu omogućuje isprobavanje i usavršavanje socijalnih vještina. Počeci socijalnih odnosa s vršnjacima mogu primjetni su već u dobi od tri do četiri mjeseca kad se djeca međusobno dodiruju, a sa šest mjeseci upućuju smiješak i gukanje. Tijekom druge godine djetetova života, znakovi socijalne interakcije postaju češći i očitiji, a s dvije godine počinju igre s drugim djetetom. Do dvije i pol godine starosti interakcije s vršnjacima su ipak rijetke i slabo izražene, ali znakove društvenosti prije će pokazivati djeca koja su okružena toplim roditeljskim reakcijama, a ona će pokazivati i socijalno kompetentnije ponašanje u svim fazama (Starc i sur., 2004).

Prema Miljak (1991) socijalni odnosi imaju veliku važnost već od jaslčke dobi. U stalnoj odgojnoj grupi dijete može suosjećati s drugim djetetom, sudjelovati u njegovoj radosti, veselju, biti pažljivo prema prijatelju koje se oporavlja poslije bolesti i slično. Miljak (1991) i istraživanja Muellera i Vandella (1979) pokazuju da poznavanje djece s drugom djecom i njihovom fizičkom i socijalnom sredinom utječe na razvoj njihove socijalne interakcije i na pozitivna socijalna ponašanja, kao i njihovu složenost i trajanje.

3. ODGOJNO-OBRAZOVNA USTANOVA

Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (2008), odgojno-obrazovna ustanova temeljna je jedinica u kojoj se provode različiti programi za predškolsku djecu. Unutar odgojno-obrazovne ustanove surađuju ravnatelj, odgojitelji, adekvatan stručni tim te ostalo pomoćno osoblje. Glavni cilj u provođenju programa odgojno-obrazovne ustanove je zadovoljenje potreba djece. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi) navodi da se odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi ostvaruje na temelju Nacionalnog kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje i kurikulumu dječjeg vrtića. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015) utvrđuje vrijednosti, načela, opće obrazovne ciljeve i sadržaje svih aktivnosti i programa, pristupe i načine rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece i njihovim kompetencijama te načine vrednovanja. Kurikulumom dječjeg vrtića utvrđuje se program, namjena programa, nositelji programa, način ostvarivanja programa, vremenik aktivnosti programa i način vrednovanja programa. Kurikulum se piše temeljem NKRPOO-a, pri čemu se uvažavaju i naglašavaju specifičnosti mjesta gdje je vrtić smješten, kao što su kultura, geografske karakteristike i stanovništvo.

Djelatnici ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ostvaruju se kroz svoje profesionalno i osobno djelovanje. Djeca u tom suodnosu dobivaju uzor te adekvatan i stručni program usmjeren na njih. U Republici Hrvatskoj djeca mogu pohađati dječje vrtiće već od napunjenih šest mjeseci svog života sve do godinu dana prije polaska u školu, kad uključivanje djece u vrtiće postaje zakonska obveza roditelja, ali u praksi se preferira polazak od napunjene godine dana (Došen-Dobud, 2004). Djeca u vrtiću mogu biti smještena u odgojno-obrazovne skupine formirane na temelju dobi djece (jasličke, mlađe, srednje i starije skupine) ili u skupine djece različite dobi (mješovite skupine). Uz to, u vrtiću postoji i program predškole za djecu koja su u godini prije polaska u školu, a nisu bila upisana u vrtić u ranijem periodu.

Ovaj se rad bavi skupinom djece jasličke dobi. Dječje jaslice¹ tradicionalni su naziv za odgojno-obrazovnu ustanovu u drugoj i trećoj godini djetetovog života, gdje su glavne zadaće njega, odgoj i socijalna i zdravstvena skrb o djeci. U početku se rad grupa djece jasličke dobi

¹ Dječje jaslice - Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/djecje-jaslice>

odnosio isključivo na pružanje pravilne ishrane i njegu djeteta. Unaprijed planirani programi za djecu jasličke dobi smatrali su se nepotrebnima (Stevanović, 2000).

Današnja je svrha jasličkog programa znatno drugačija. Jaslice i dječji vrtići, osim što su oblik pomoći obiteljima kako bi oni mogli izvršavati svoje radne obveze, utječu i na razvoj djece. Istraživanja o utjecajima grupnog organiziranja dojenčadi i male djece u SAD-u potvrdila su da kvalitetni programi organizirane skrbi za djecu ove dobi pokazuju vrlo pozitivne učinke (Stokes Szanton, 2000. prema Hayes i ostali, 1990). Kod djece koja polaze takve programe vidljiv je dugotrajni pozitivan učinak na socioemocionalnom području i području spoznaje. Pod kvalitetnu organiziranu skrb podrazumijeva se adekvatna veličina grupe, pravilan omjer djece i odgojitelja, kvalifikacije odgojitelja i odgovarajući uvjeti. Istraživanja pokazuju da je razdoblje do treće godine života vrijeme najintenzivnijeg učenja i razvoja djeteta te mu je u toj dobi važno pružiti poticajnu okolinu usmjerenu na istraživanje u kojoj može učiti kroz igru (Miljak, 1991).

U svrhu unaprjeđenja programa, UNICEF-ova kampanja „Prve tri su najvažnije“ pomogla je razvijanju svijesti društva, a posebice roditelja, donositelja odluka i stručnjaka koji rade s djecom o važnosti prvih godina djetetova života i stvaranja okoline koja će poticati pravilan rast i razvoj djeteta. Kampanja je oživjela 2006. godine i nastala je nakon brojnih razgovora s roditeljima i stručnjacima, ali i istraživanja stavova šire javnosti o odgoju i potrebama obitelji u prvim godinama života djece. Nakon kampanje, u masovnim su medijima diljem Hrvatske započele aktivnosti kojima je cilj bio unaprijediti postojeća znanja stručnjaka o važnosti prvih godina života, ali i ponuditi nove oblike podrške roditeljima u lokalnim zajednicama. Jedna od tih aktivnosti je i program radionica s roditeljima „Rastimo zajedno“. Roditeljima je omogućeno usvajanje znanja i vještina kojima će razvijati potencijal svojeg djeteta (Pećnik, Starc, 2010).

„Odgojne skupine jasličkog uzrasta brojevno su raspoređene po manjim grupama te tako djeca jasličke dobi mogu biti u grupama do najviše 12 djece. U grupi u kojoj je dojenčad od rođenja do 18 mjeseci, jedan bi odgojitelj trebao voditi brigu o najviše troje djece. Idealan omjer u grupi s djecom jasličke dobi (18 do 36 mjeseci) bio bi jedan odgojitelj na četvero djece. Odgojitelji koji rade u jasličkim skupinama moraju se zalagati za stvaranje uvjeta koji su odgovarajući za djecu i u tome moraju koristiti podršku roditelja.“ (Stokes Szanton, 2000: 11)

Za dojenčad i djecu jasličke dobi sudjelovanje njihovih obitelji izuzetno je važno, budući da će se vezanost koju dijete osjeća prema roditeljima uz njihovu pomoć proširiti i na odgojitelje, što je preduvjet svakog učenja. Temelj dobre suradnje je uzajamno poštovanje, povjerenje te otvorena i iskrena komunikacija za dobrobit djeteta (Mašković i sur., 2018).

Odgojitelji u odgojno-obrazovnim ustanovama također trebaju imati na umu značaj u različitosti kultura. Kulturu je moguće definirati kao način života pojedinca, zajednice i društva, a uvjetuju je interakcije svih članova obitelji, a djeca je dijelom preuzimaju te dalje mijenjaju i oblikuju. Stokes Szanton (2000; 23) navodi kako je kultura postala „nevidljivi nastavni plan i program koji oblikuje djetetovo najranije doživljavanje sebe i društva“ (prema Miller 1989). Od odgojno-obrazovnih ustanova ne može se očekivati da budu preslika djetetove obiteljske situacije, no važno je omogućiti djetetu bar neke elemente okruženja na koje je naviklo u obiteljskom domu.

4. KONTEKST ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE

Odgojna praksa i kontekst u kojem se odvijaju zadaće odgoja i obrazovanja govore o kvaliteti odgojne-obrazovne ustanove. Prema Miljak (1991: 52) kontekst se definira kao „priroda interindividualnih odnosa osoba prisutnih u tom kontekstu“. U tom kontekstu dva čimbenika mogu bitno utjecati na socijalnu interakciju, a to su stav osoblja i broj djece. Ondje spadaju još neki uvjeti, kao npr. vrsta igračke ili materijala koji je djeci na raspolaganju. Povoljnim kontekstom smatra se stav osoblja u kojem odrasle osobe pokazuju interes za dječje aktivnosti, ali se ne miješaju neposredno u dječje igre. Za definiranje institucijskog konteksta potrebno je nastojanje za stvaranjem uvjeta koji će omogućiti i poticati optimalna ponašanja i reagiranja djece u odgojnim grupama (Miljak, 1991).

Međusobna povezanost i međuovisnost brojnih komponenata konteksta kao što su socijalno okruženje djeteta, psihopedagoško ozračje i sl. u svom sveukupnom djelovanju predstavljaju mnogo više od zbroja svih pojedinačnih dijelova. Kontekst predstavlja dinamičnu, često zamršenu mrežu socijalnih i ekoloških odnosa (Petrović-Sočo, 2007). Ono što čini kvalitetnu ustanovu jest interaktivna mreža socijalnih, kulturnih, ekoloških i vremenskih odnosa u neposrednom djelovanju s djetetom (Petrović-Sočo, 2007). Kontekst odgojne grupe, odnosno suživot djece i odraslih osoba, zahtjeva preciznije određenje. Ovdje se ne misli samo na fizički ili materijalni aspekt poput opremljenosti i rasporeda soba nego se kontekst promatra i sa aspekta odnosa djece i odraslih osoba (Miljak, 1991).

Odgojitelj ima važnu ulogu u stvaranju kvalitetnog socio-pedagoškog konteksta. Usmjerava razvoj djeteta tako da istovremeno podržava individualnost djeteta i potiče grupne procese. Odgojitelj je od velike važnosti djetetu već od prvih dana u vrtiću. Prijelaz koji dijete proživljava iz obiteljske atmosfere u potpuno nepoznatu okolinu (odgojno-obrazovnu ustanovu) stresan je, a upravo je odgojitelj taj koji ga može podržati, pružiti mu potporu i pomoći da stječe nove doživljaje i iskustva (Petrović-Sočo, 2007).

Kontekst u institucijama, posebice sociopedagoški aspekt tog konteksta, može bitno utjecati na način života djece i odraslih osoba te može varirati od restriktivnog do stimulirajućeg. Kontekst je ovisan o kulturi u širem i užem smislu, a osobito o pedagoškoj kulturi osoblja, iz čega se izdvaja osposobljenost odgojitelja u razumijevanju i procjenjivanju razvojnih potreba i mogućnosti djece. Važnost je i u prepoznavanju određenih aktivnosti djeteta, njihova slijeda u

razvoju, određene dobi i ovisnosti o uvjetima konteksta u kojem dijete boravi i živi (Miljak, 1991).

Interakcije i odnosi između djece i odgojitelja, načini postupanja odraslih s djecom, odgojno-obrazovne situacije, odnosi među odraslima i odnosi među djecom te psihopedagoško ozračje u ustanovi određuju se kao sociopedagoške dimenzije konteksta. Dijete prvo iskustvo socijalne interakcije ostvaruje s obitelji te polaskom u dječji vrtić širi svoje socijalno okruženje i uči se snalaziti u novim uvjetima življenja. Dolaskom u vrtić dijete gradi novi svijet oko sebe, dovodi se u razne socijalne situacije i uči nove vještine. Odgojitelj ima ključnu ulogu u procesu prilagodbe na novu sredinu. Ponašanje odgojitelja utječe na djetetovo ponašanje i proces prilagodbe te je njegov zadatak dati djetetu vremena i omogućiti mu da se privikne na okolinu, a ne ga odmah osamostaljavati u skupini (Petrović-Sočo, 2007).

Prema Miljak (1991) u institucijskom je kontekstu uz interakcije s odraslim osobama interakcija sa vršnjacima jednako važna, a njezino značenje uviđao je već Komensky, naglašavajući da dijete djetetu više može izoštriti um nego bilo koja odrasla osoba. Interakcija s drugim djetetom izaziva određenu kognitivnu identifikaciju svoje akcije s akcijom partnera te utječe na kognitivne procese partnera u čemu se očituje njezino recipročno djelovanje (Miljak, 1991. prema Musatti, 1986).

Ono što se pokazalo vrlo korisnim za djecu u institucijskom kontekstu su mješovite dobne skupine, iako su zbog neadekvatnog broja raspoloživih mjesta u vrtićima one u praksi hrvatskih vrtića danas rijetke. Tako mlađa djeca imaju priliku učiti od starijih, a stariji se u većoj mjeri senzibiliziraju za potrebe mlađe djece. Uočeno je i kako se novoupisana djeca u mješovitim skupinama lakše i brže prilagođavaju, mlađa djeca brže napreduju uz stariju, a čak se i djeca s posebnim potrebama lakše integriraju (Petrović-Sočo, 2007).

Raspored, opremljenost, uređenost i organizacija prostora u kojem dijete boravi unutar ustanove i dimenzioniranje raznovrsnih aktivnosti sastavni su dio druge dimenzije, a to je prostorno-materijalna dimenzija konteksta ustanove. Mnoga suvremena istraživanja pokazuju da fizički kontekst, odnosno raspored, struktura, namjena i općenito organizacija prostora i opreme, namještaja, materijala i igračaka koji su djeci na raspolaganju u velikoj mjeri određuju učestalost i kvalitetu socijalne interakcije, djeluju na ukupno ozračje u kojem djeca žive i ukazuju na odgojno-obrazovni potencijal ustanove ranoga odgoja i obrazovanja (Petrović-Sočo, 2007).

Petrović-Sočo (2007) navodi kako su odgojitelji dužni okruženje pretvoriti u neku vrstu laboratorija u kojem će djeca eksperimentirati i doživljavati različita iskustva, pa će djeca biti istraživači, umjetnici, prijatelji i znanstvenici. Odgojitelji trebaju strukturirati prostor tako da potiče dječju kreativnost i želju za eksperimentiranjem, otkrivanjem i rješavanjem problema. Način na koji se prostor koristi, kako je opremljen, postavljen, kome je namijenjen i za što je namijenjen, govori o tome što odrasli misle o djeci, kakve vrijednosti žele izgraditi u djeci, kakav je njihov način učenja i što je potrebno u procesu učenja.

Treća dimenzija konteksta odnosi se na vrijeme koje dijete provodi u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Vremenska dimenzija ne može biti odvojiva od prostora i osoba u kontekstu, jer dječje potrebe i ritmovi življenja oblikuju strukturiranje i aranžiranje fizičke okoline i povratno; vrijeme je kao i prostor te su stoga usko povezani. Fleksibilno realiziran, ali ustaljen ritam življenja u dječjem vrtiću djetetu daje osjećaj povjerenja u okolinu (Petrović-Sočo, 2007).

Rutinske aktivnosti veliki su dio djetetovog dana, a upravo one mogu pružiti kontekst za dječje učenje. U tim rutinama zadovoljavaju se individualne potrebe svakog djeteta, odnosno hranjenje i njega, ali i omogućavanje zajedničkih aktivnosti djece s odgojiteljima (Miljak, 1991).

Petrović-Sočo (2007) navodi kako svakodnevnim ponavljanjem određenih aktivnosti u približno istom vremenu ili vremenskom slijedu i u određenom prostoru dijete doživljava ugodu i postupno samo shvaća što se s njim zbiva, pa može slijediti i predvidjeti daljnja događanja. To djetetu ulijeva sigurnost i pouzdanost uz uvjet da se sve aktivnosti u kojima sudjeluje s odraslima provode nježno, s ljubavlju i bez pritiska.

Fleksibilnost, koja je u ovoj dimenziji od izrazite važnosti, nažalost nije izvediva te niti jedan raspored ne može zadovoljiti potrebe sve djece. Važno je da se rasporedom aktivnosti koje se s djetetom obavljaju uspjeva održati fiziološki i psihološki ritam budnog stanja i odmora, hranjenja i njege, boravka na zraku i odgojno-obrazovnih aktivnosti te da se on individualizira u što je moguće većoj mjeri (Petrović-Sočo, 2007).

Sve navedene dimenzije temelj su i preduvjet za provedbu dobrog odgojno-obrazovnog rada. Vidljivo je kako vrtić kao odgojna institucija teži ka uspostavljanju i omogućavanju što boljeg i kvalitetnijeg djetetovog boravka; može se čak reći i življenju u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

5. PRIPREMA ZA POLAZAK DJETETA U JASLICE

Prije polaska djeteta u jaslice nužna je priprema roditelja, ali i priprema odgojitelja na dolazak novog djeteta u skupinu (Stevanović, 2000). Mnogi čimbenici utječu na roditeljske osjećaje prilikom upisivanja djeteta u jaslice. Roditelji bi mogli gajiti konfliktne emocije, pitajući se kakvu će njegu i skrb dijete primati, brinući se o odgovornosti odgojitelja i sigurnosti okruženja (Stokes Szanton, 2000).

Stokes Szanton (2000) navodi kako se jaslički program nadograđuje na primaran odnos između obitelji i djeteta, što roditeljima pruža trajnu priliku da se osjećaju povezanim s programom i da ga doživljavaju kao vrijednu pomoć. S obzirom na to da su roditelji prvi i primarni odgojitelji svoje djece, suradnja između roditelja i odgojitelja izuzetno je važna. Temelj dobre suradnje je uzajamno poštovanje, povjerenje, te otvorena i iskrena komunikacija za dobrobit djeteta. Svi snose odgovornost za dobru i kvalitetnu suradnju te ju nije moguće pripisati samo jednoj strani, kao što se u praksi zna vidjeti (Mašković i sur., 2018). Iako su za suradnju odgovorni svi dionici, odgojitelj je taj koji posjeduje profesionalna znanja i spoznaje te najbolje razumije njen značaj za dobrobit djeteta. Upravo stoga on snosi nešto veću profesionalnu odgovornost za ostvarivanje suradničkih odnosa s roditeljima.

Prema Stevanoviću (2000) odgojitelj već ima prethodnog iskustva s pripremom i prilagodbom djeteta na novu okolinu te je važno da pomogne i savjetuje roditelje kako se takva priprema odvija. Pozivom roditelja u posjet jaslicama uspostavlja se prva veza i oblikuje dugotrajni odnos koji započinje suradnjom, a teži prelasku u partnerski odnos. U većini vrtića prije samog polaska u jaslice organiziraju se sastanci s roditeljima tijekom kojih odgojitelji dijele važne informacije o vrtiću, skupini te o samima sebi (Mašković i sur., 2018).

Od velike je važnosti upoznavanje roditelja i odgojitelja te informiranje roditelja o načinu funkcioniranja skupine, tj. o programu, prehrani, aktivnostima, njezi, odmoru... Prije nego dijete počne pohađati jaslice, važno je informirati se o njegovim osobinama, potrebama i zdravlju. Smatra se poželjnim da prije službenog uključivanja u jaslice dijete barem jednom posjeti okolinu u kojoj će boraviti. U dogovoru s roditeljima potrebno je odrediti tko će i kada dolaziti po dijete, koliko će dijete vremenski boraviti u jaslicama prvih dana te kako će se odvijati rastanak roditelja od djeteta (Nenadić, 2002).

Prema Stokes Szanton (2000) tim odgojitelja će željeti upoznati djetetov kućni raspored, koju hranu voli, navike vezane uz obavljanje nužde, zdravstveno stanje i sve drugo vezano uz dijete i njegovu obitelj, kako bi djetetove rutine i navike ostale što je moguće dosljednije. Informativnim upitnicima i inicijalnim intervjuom u vrtiću nastoji se saznati što više važnih informacija o djetetovim rutinama i navikama kako bi se olakšala prilagodba svim sudionicima. Brojni vrtići imaju objavljen primjer inicijalnog upitnika na *web*-stranici vrtića kako bi ga roditelji mogli ranije pročitati i razmisliti o odgovorima.

Važan je dio pripreme roditelja za polazak djeteta u vrtić i prvi roditeljski sastanak za roditelje novoupisane djece. Ovisno o praksi vrtića, sastanak se može održati krajem lipnja ili krajem kolovoza. Za oba datuma postoji niz argumenata. Na tom roditeljskom sastanku stručni tim i odgojitelji upoznaju roditelje s tijekom prilagodbe. Priprema ih se na emocionalne reakcije djeteta, ali i njih samih, kako bi bili svjesni da će plač i odbijanje biti normalna reakcija, no da će ona s vremenom proći. Govori im se o ritmu dana u vrtiću, o vremenima kad djeca imaju obroke i kad imaju vrijeme za dnevni odmor. Često se ritam dana u vrtiću znatno razlikuje od onoga kod kuće. Ukoliko roditelji kod kuće djetetu daju dnevni odmor u drugo vrijeme ili više puta dnevno ili vide da se prehrana kod kuće znatno razlikuje od vrtićke, termin sastanka u lipnju daje im dovoljno vremena da prilagode kućne rutine i približe ih vrtićkim kako bi olakšali prilagodbu. Argumenti koji govore u prilog sastanku u kolovozu govore kako roditelji puno toga što im se na sastanku savjetuje i u što ih se uputi često zaborave tijekom ljeta te im je potrebno sve ponavljati pred dolazak na prilagodbu.

6. PRILAGODBA DJETETA U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Polazak djeteta u jaslice vrlo je često prva velika promjena djetetu, ali i roditeljima. Dijete se nalazi u situaciji u kojoj će se po prvi puta morati odvojiti od roditelja, a dolazi i do promjene rutine dana, hranjenja, dnevnog spavanja te promjene okoline i prostora. Ovisno o tome je li dijete u prvoj godini života češće dolazilo u kontakt s drugim osobama osim roditelja te je li se već bilo odvajalo od roditelja, npr. ostajalo kod bake, na čuvanju kod prijatelja ili s dadiljom, ovisiti će i njegova reakcija prilagodbe na vrtić. Reakcije i trajanje prilagodbe mogu biti različite i one ovise o dobi djeteta, njegovim prethodnim socijalnim iskustvima, temperamentu, povezanosti s majkom, ali i drugim članovima bližnje i dalje obitelji. U procesu je važno zajedničko djelovanje svih sudionika kako bi adaptacija protekla što lakše. „Primarna zadaća procesa prilagodbe je uspostavljanje socioemocionalne veze između djeteta i odgojitelja uz uspostavljanje osjećaja sigurnosti, prihvaćenosti i povjerenja (Mašković i sur., 2018).“

„Dijete je, dolaskom u odgojnu grupu jaslica, u sasvim novoj situaciji. Dijete suvremene obitelji najčešće nema iskustva s drugom djecom. Ono je prvi put, za razliku od dotadašnjih situacija, okruženo djecom, a ne poznatim odraslim osobama. Najčešće reagira u rasponu od ekstremne pasivnosti do ekstremne agresije.“ (Miljak, 1991: 23)

Dolaskom djeteta u u odgojnu skupinu jaslica mijenja se način njegova življenja, što najčešće izaziva emocionalne teškoće, frustracije, a ponekad ekstremne neprilagođenosti i šokove (Miljak, 1991). Način na koji će dijete reagirati tijekom prilagodbe ovisi o njegovoj dobi, njegovom temperamentu i prethodnim iskustvima. Jednogodišnje dijete može reagirati plačem i odbijanjem komunikacije s odgojiteljem, dok starija djeca možda mogu iskazivati ljutnju i ne dopuštati odgojitelju da ga umiri (Nenadić, 2000).

Koliko će dugo trajati prilagodba ovisi o pripremljenosti djeteta na jaslice, ali i pripremljenosti roditelja i odgojitelja jer se i oni jednako suočavaju s novonastalom situacijom. Prilikom prilagođavanja važna su iskustva koje je dijete steklo prije dolaska u jaslice. Dijete koje je raslo u okolini ljubavi i podrške i okolini koja je osjećajna za njegove potrebe lakše će se prilagođavati jaslicama (Nenadić, 2000). Savjetuje se da bi navikavanje na kratkoročno odvajanje od majke kod nekog drugog člana obitelji bilo korisno prije procesa prilagodbe. Dijete s bogatijim socijalnim iskustvima brže će prihvatiti nove ljude i steći povjerenje u njih te će se lakše nositi s novim izazovima, a to su boravak u novoj nepoznatoj okolini s nepoznatim odraslim osobama (Mašković i sur., 2018).

Uspostavljanje afektivne komunikacije s odgojiteljem jedan je od prvih uvjeta i temelja za uspješno uključivanje djeteta u odgojnu grupu. Na osnovi te komunikacije stvara se socioemocionalna veza između odgojitelja i djeteta koja kasnije rezultira i stvaranjem socioemocionalne veze između djece. Kako bi se ta socioemocionalna veza uspostavila, nije dovoljno samo izražavanje emocija niti rutinsko obavljanje njege djeteta. Potreban je određen stupanj socijalne interakcije i stimulacije (Miljak, 1991).

Prema Stokes Szanton (2000) komuniciranje s roditeljima jedna je od najvažnijih odgovornosti i zadaća tima odgojitelja. Budući da djeca potpuno ovise o odgojiteljima koji će im pomoći da njihove osnovne potrebe budu zadovoljene, vrlo je važno da roditelji i odgojitelji svakodnevno komuniciraju o djetetovu boljitku, zdravstvenom stanju i razini ugodnosti, kao i o jelu, obavljanju nužde, spavanju i igri.

U većini se vrtića organiziraju prvi roditeljski sastanci prije polaska u jaslice. Na njima se provode dogovori oko prvog dana polaska u jaslice, a odgojitelji roditeljima prenose važne informacije vezano za pripremu na proces prilagodbe. To uključuje sve stvari koje su neophodne za boravak djeteta u jaslicama: papuče, rezervna odjeća, donje rublje, pelene, krema, vlažne maramice i omiljena igračka ili bočica koje su djetetu bitne za utjehu. Praksa je da svakih sat-dva dolazi nova skupina djece kako ne bi bila gužva u sobama dnevnog boravka te da odgojitelji mogu pristupiti individualno djetetu i roditeljima. U tome razdoblju odgojitelj je u ulozi promatrača; iz ove pozicije stvara sliku o djetetu i njegovoj interakciji kako bi mu kasnije mogao što lakše pristupiti. Boravak roditelja u skupini traje, ovisno o vrtiću, nekoliko dana i u tom periodu roditelji odgojiteljima ostavljaju djecu prema prethodnom dogovoru. Odgojitelji prema procjeni određuju kad je trenutak za prvi rastanak. Iz prakse je vidljivo da preduga prilagodba s roditeljima nije učinkovita jer time djeca usvoje krivu naviku, tj. stvaraju percepciju kako su roditelji s njima u vrtiću, na igri (Mašković i sur., 2018).

„Iznimno je važno da institucija RIPOO osigura kvalitetne uvjete za prilagodbu djeteta koji će biti usmjereni na poticanje djetetovog socioemocionalnog razvoja, ublažavanje strahova djeteta od nepoznatog i osnaživanje njegova daljnjeg razvoja. Takvi uvjeti omogućit će da tijekom prilagodbe djeca uspostave socioemocionalne veze s odgojiteljima na temelju osjećaja sigurnosti, povjerenja i prihvaćenosti.“ (Panić, 2020: 348)

6.1. Dijete za vrijeme prilagodbe

Prvi dani djetetova polaska u odgojno-obrazovnu ustanovu veoma su značajan period za svako dijete. Ono se susreće s mnogobrojnim promjenama koje postupno usvaja i potrebno mu je određeno vrijeme da ih prihvati. Rončević (2006) navodi kako prvi dani boravka u jaslicama i vrtiću predstavljaju svojevrsnu krizu za svako dijete. Većina djece odlazak u vrtić u početku doživljava vrlo stresno, što se manifestira nizom emocionalnih, ponašajnih i tjelesnih reakcija.

Prvih dana djeca najčešće iskazuju sljedeća ponašanja:

- oštro protestiraju: burno reagiraju pri rastanku s roditeljima, plaču, ritaju se, otvoreno se bune protiv nove situacije
- svoju bespomoćnost izražavaju nesretnim plačem i pasivnošću
- odbijaju kontakt s odgojiteljem ili mogu biti potpuno orijentirana na njega
- čvrsto drže duđu, bočicu, gazu
- odbijaju hranu i slabo jedu
- kratko i nemirno spavaju ili ponekad uopće ne spavaju
- zbog razdražljivosti neka djeca češće dolaze u sukobe s drugom djecom (Stokes Szanton, 2000).

Kod djece se u periodu prilagodbe javlja strah od odvajanja od roditelja kojemu je stručni naziv separacijska anksioznost. Prema Mašković i sur. (2018) Mihetec separacijsku anksioznost opisuje kao strah od odvajanja od emocionalno bliskih osoba koji se očituje uznemirenošću i negodovanjem djeteta. Kod male djece predviđanje ili zamišljanje povratka roditelja otežano je zbog njihove razvojne razine te je kod njih strah od odvajanja prisutan u najvećoj mjeri. Kako dijete odrasta, iskustvo odvajanja od roditelja postaje uobičajno i s vremenom prihvaćeno (Mašković i sur., 2018).

Ovi negativni osjećaji traju sve dok djeca polako ne prihvate promjene koje su se dogodile i do daljnjeg neminovno utjecale na njihov život. Već spomenuta razvijena privrženost uvelike doprinosi ishodu prilagodbe. Proces prilagodbe vrlo se često promatra u odnosu na kvalitetu emocionalnog odnosa djece i roditelja (skrbnika), odnosno na kvalitetu razvijene privrženosti koja je ključna za djetetov adekvatan psihički razvoj (Tatalović Vorkapić i sur., 2015).

„U razdoblju prilagodbe važno je zadovoljiti psihosocijalne potrebe djeteta, ali je jednako tako važno optimalno zadovoljiti primarne djetetove potrebe. Pod primarnim djetetovim potrebama (onim osnovnim, biološkim) podrazumijeva se skup fizioloških potreba: potreba za hranom, vodom, zrakom, spavanjem, zaštitom od ekstremnih temperatura, za izlučivanjem i za senzornom stimulacijom koje imaju vitalnu važnost jer o njima ovisi djetetov život“ (Rončević, 2006. prema Milanović i sur., 2001).

Neka djeca nemaju razvijen ustaljen ritam bioloških potreba, zbog čega nastaju problemi u jelu, spavanju, kontroli sfinktera, kupanju, oblačenju, što je osobito izraženo kod jela i spavanja. Iz tih razloga nastaju i najveće frustracije u dijelu dana u kojem se u vrtiću/jaslicama treba uklopiti u grupni ritam zadovoljavanja tih potreba. Vrlo je važno prilagoditi ritam ovih dnevnih rituala svakom djetetu i svakoj skupini te im dati dovoljno vremena da zadovolje svoje primarne potrebe (Rončević, 2006).

Osim problema vezanih za jelo i spavanje, u tijeku prilagodbe treba obratiti pozornost i na zdravstveno stanje djeteta. Kao najčešći zdravstveni problem javlja se pojačana osjetljivost na infekcije. Djeca, osobito jaslička, imaju smanjen imunitet budući da faza formiranja vlastitog imuniteta još nije završena. U bliskom kontaktu s drugom djecom sklonost infekcijama se povećava, a na to utječe i stres uzrokovan prilagodbom na vrtić. Uz najčešće respiratorne infekcije, mogu se javiti i bolesti poput enteroviroze, angine, streptokokne infekcije, šarlaha, streptokokne angine, a moguća je i pojava vodenih kozica i hripavca. Zato je važno da je dijete prije ulaska u skupinu redovno procijepljeno. Kod djece koja su imala težu prilagodbu, posljedica može biti opće pogoršanje zdravstvenog stanja djeteta, kao i pojava nekih kroničnih bolesti (Rončević, 2006).

Vrijeme prilagodbe može se poklopiti i sa izbijanjem zubića zbog kojih nervoza, bolovi, blago povišena temperatura, rjeđa stolica i odbijanje hrane mogu biti izraženiji. Zbog svih promjena raspoloženja i simptoma, važno je obratiti pažnju na pojavu navedenog. Sve su ove promjene i problemi prolazni, ali u slučaju da traju dulje, potrebno je posavjetovati se s liječnikom ili stručnom službom vrtića (Rončević, 2006).

Golik (2023) opisuje tri vrste prilagodbi, a to su:

- prilagodba bez teškoća
- laka prilagodba (traje 2-4 tjedna te su simptomi uobičajni za prilagodbu)
- teža prilagodba (često kod boležljive, nesamostalne djece koja nisu bila socijalizirana, često bolesna i izostaju, zbog čega slijedi readaptacija, problemi s jelom, snom, plaćem, odbijanjem interakcija), traje oko 2 mjeseca.

„Proces prilagodbe traje dok dijete ne prihvati novonastalu situaciju:

- prije svega – odvajanje od roditelja
- ostajanje u novom prostoru i prihvaćanje odgojitelja
- usvajanje dnevnog ritma dana u jaslicama i novih pravila ponašanja
- uključivanje u aktivnosti
- prihvaćanje druge djece i jaslica kao mjesta gdje se sa svima dijele igračke i pažnja odraslih“ (Mašković i sur., 2018: 26).

„Od velike su pomoći u ovom razdoblju i tzv. prijelazni objekti (igračka, dudu, krpica) koji djetetu predstavljaju vezu s domom. Ti predmeti djeci pružaju osjećaj sigurnosti pa ih njihovo odstranjivanje može dodatno zastrašiti. Prijelazni objekti mogu biti od pomoći i odgajateljima jer će uz njih dijete lakše prebroditi ‘kritične’ trenutke. Ovdje je važno napomenuti da svi takvi predmeti koje dijete donosi od kuće moraju biti čisti i uredni, te da se njihov broj svede na primjerenu mjeru“ (Rončević, 2006: 28).

Poneka djeca prvih dana ulaze u sobu spremno i veselo, a počinju prosvjedovati kad shvate da se u vrtić dolazi svakodnevno. Znak da je prilagodba završila nije prestanak glasnog plakanja i prosvjedovanja, nego opušten i veseo ulazak djeteta u sobu dnevnog boravka te radost pri susretu s odgajateljima i ostalom djecom odgojne skupine. Kod suzdržane djece nisu vidljive emocije na takav način. Kod njih će se po pričanju o igri i aktivnostima shvatiti kad su se opustila i prihvatila novu situaciju (Mašković i sur., 2018).

6.2. Uloga roditelja u procesu prilagodbe

„Odluka o smještaju dojenčeta ili malog djeteta u jaslice za roditelje je često vrlo teška. Roditelji mogu gajiti konfliktne emocije, pitajući se kakvu će njegu i skrb dijete primati, brinući se o odgovornosti odgajatelja i sigurnosti okruženja. Možda će ih zabrinjavati i privrženost koju će njihovo dijete sve jače razvijati za neku drugu odraslu osobu. Svi ti čimbenici utjecat će na roditeljske osjećaje prilikom upisivanja djeteta u jaslice. Zbog toga je potrebno da djelatnici jaslica od prvog dana počnu s roditeljima izgrađivati partnerski odnos.“ (Stokes Szanton, 2000: 113)

Golik (2023) navodi iduća ponašanja i emocije roditelja prilikom procesa prilagodbe. Oni su najčešće:

- nesigurni i uplašeni
- imaju osjećaj „nečiste savjesti” jer ostavljaju dijete drugima
- još nisu stekli povjerenje u odgojitelje
- umorni su i neispavani
- zabrinuti
- nezadovoljni
- sa različitih strana su izloženi oprečnim informacijama.

Djeca imaju izuzetnu sposobnost prepoznavanja i osjećanja roditeljevih emocija jer im te emocije pomažu u tumačenju situacije. Ako dijete osjeti roditeljevu nesigurnost i strah, samo će se tako i osjećati. Djeca se u novim situacijama ne znaju ponašati pa opažanju, stoga oponašaju svoje roditelje. Iz tih je razloga važno da su roditelji sigurni u svoju odluku da dijete pohađa vrtić te da o vrtiću i odgojiteljicama imaju pozitivan stav (Marince1, 2013).

Kao preporuku i korisni savjet, Mašković i sur. (2018) predlažu da prije polaska u vrtić roditelj prošetati nekoliko puta s djetetom do vrtića i poigra se u obližnjem parku kako bi se dijete upoznao s novim okruženjem, zgradom vrtića i igralištem. Ukoliko je to moguće organizirati, dobro bi bilo prošetati do vrtića ujutro kad roditelji dovode djecu te iz vrtića potom izlaze sami, ali i nazočiti popodnevnom dolasku roditelja po djecu u vrtić te odlasku kući s djecom. Pozitivno pričanje o vrtiću umjesto plašenja i prijetnjom također pospješuje samu pripremu i djeteta i roditelja na proces prilagodbe. Navikavanje djeteta na jaslički ritam dana će olakšati djetetu sam priljelaz te će dijete prije usvojiti vrtičke rutine. Savjet je i da se djecu potiče na samostalnost prilikom jela, samostalno sjedenje na stolcu i samostalno igranje. Privikavanje m

dijeteta na povremene odlaske roditelja na način da dijete ponekad ostane na čuvanju kod nekog člana obitelji, dijete se upoznaje sa situacijom da ga može pričuvati i netko drugi do povratka njegovih roditelja.

Golik (2023) navodi iduća ponašanja koja roditelji ne bi trebali koristiti prilikom procesa prilagodbe: zadržavati se predugo prilikom dovođenja, otići naglo bez pozdrava, ucjenjivati, nagrađivati ili kažnjavati dijete za boravak u vrtiću, lagati djetetu kada će doći po njega ili dovoditi u vrtić bolesno dijete. Umjesto toga, poželjna ponašanja roditelja su da roditelj najavi djetetu kako će ono ići u vrtić svaki dan kad roditelji idu raditi i na putu do vrtića reći djetetu što će raditi. Roditelj bi trebao biti smiren i suradljiv i ne bi trebao kritizirati odgojiteljice i njihovo ponašanje pred djetetom. Koristan savjet je da roditelj s djetetom osmisli kratak ritual opraštanja te da ga se kontinuirano drži.

Kako bi prilagodba prošla uspješno, roditelj prvo mora biti spreman ostaviti dijete u novom nepoznatom okruženju s dozom povjerenja kako bi dijete barem pokušalo biti spremno na novonastalu situaciju. Djeca slušaju s „četiri uha“; osim što imaju uho da čuju sadržaj govora, djeca imaju „uho“ za osobu roditelja, njegove misli, osjećaje i namjere, zatim imaju „uho“ za prepoznavanje stavova i mišljenja roditelja, a posljednje četvrto „uho“ služi za dekodiranje poruka roditelja, što kasnije dijete zajedno procesuiraju. Dijete treba sve te „uši“ kako bi prihvatilo i dešifriralo poruku roditelja, a onda odlučuje na koji način će ju primijeniti. U toj teoriji je vidljivo da će spremnost roditelja na promjenu i prilagodbu na novu sredinu, odnosno na to da dijete ostavi u novoj sredini, pospiješiti sam proces prilagodbe, dijete će se osjećati sigurnije i opuštenije, a time je proces prilagodbe već korak bliže cilju (Toma, 2020. prema Brajša, 2003).

6.3. Uloga odgojitelja u procesu prilagodbe

U trenutku polaska u jaslice, odgojitelj je djetetu nepoznata odrasla osoba. Ovisno o vrsti privrženosti koju je ostvarilo s roditeljem, karakteru djeteta, jasličkom kontekstu te kompetencijama odgojitelja, prilagodba će se razlikovati svojim trajanjem za svako dijete. Bitno je naglasiti kako stvarna prilagodba započinje tek u trenutku kad roditelj ode i dijete ostane samo s odgojiteljem. Odgojitelj je glavni pokretač procesa prilagodbe jer svojim znanjima, kompetencijama i vještinama istovremeno stvara sigurno okruženje te individualno pristupa svakom djetetu, zbog čega će se polako razvijati osjećaj povjerenja između njega i

djeteta. Odgojitelj također pruža emocionalnu podršku te ostvaruje i potiče uspješnu komunikaciju s roditeljima. Jedna od glavnih uloga odgojitelja na početku prilagodbe jest uloga promatarača, jer tako odgojitelj određuje na koji način i kako će pristupiti kojem djetetu.

Uspostavljanje afektivne komunikacije s odgojiteljem temelj je za uspješno uključivanje djeteta u odgojnu grupu. Na osnovi te komunikacije stvara se socioemocionalna veza između djeteta i odgojitelja, koja će kasnije rezultirati i stvaranjem socioemocionalne veze među djecom. Za uspostavljanje socioemocionalne veze djeteta i odgojitelja nije dovoljno samo izražavanje emocija niti rutinsko obavljanje njege djeteta već je neophodan visoki stupanj socijalne interakcije i stimulacije. Kako bi se to uspostavilo, u zajedničkim situacijama odgojitelja i djeteta ne smije prevagnuti dominantnost odgojitelja, odnosno nametnuta uloga te rutinsko obavljanje aktivnosti u svakodnevnim životnim situacijama (Miljak, 1991).

Golik (2023) ističe kako se i odgojitelji nose s određenim emocijama u procesu prilagodbe. Odgojitelji se često nose s osjećajem nemoći, nekompetentnosti i nesigurnosti. Veliko emocionalno ulaganje koje daju u početku često nema povrata, nakon čega slijedi iscrpljenost i umor. Kako odgojitelj još ne poznaje dijete, ne prepoznaje signale nepoznate djece i ne razumije potrebe. Uz sve to, dodatnu teškoću odgojitelju stvaraju uvjeti rada u jaslicama koji često nisu prema propisanom državnom pedagoškom standardu.

U takvim okolnostima, kad je velik omjer broja djece na samo jednog odgojitelja, gubi se osjećaj da su odgojitelji sudionici u djetetovom razvoju. „Istraživanja pokazuju da su odgojiteljevi osjećaji da služi svrsi i njegov entuzijizam ključni čimbenici u visokokvalitetnom zbrinjavanju djece i njihovom zdravom razvoju.“ (Stokes Szanton, 2000: 178) Programi pojedinih vrtića pogrešno pretpostavljaju da mogu uspješno održavati kvalitetu rada uz velik broj djece na jednog odgojitelja. Iz toga je vidljivo da su grupne aktivnosti razvojno više primjerene starijoj predškolskoj djeci nego najmlađoj, jer takva praksa nije u interesu djeteta (Stokes Szanton, 2000).

Golik (2023) daje naputak koja ponašanja odgojitelja olakšavaju proces prilagodbe. To su:

- često drži, nosi i mazi bebe, umiruje ih
- igra se s bebama, razgovara i pjeva
- njeguje- presvlači, hrani, daje piti
- promiče samostalnost i suradnju
- smiren je, promatra bebe i uči o tome kako se izražavaju i spreman je prilagoditi se promjenljivim potrebama djece.

Jedna od glavnih odgovornosti odgojitelja je komunikacija i suradnja s roditeljima u vezi njihove djece. Temelj dobre suradnje uzajamno je poštovanje, povjerenje i otvorena i iskrena komunikacija za dobrobit djeteta. Odgojitelji se služe raznovrsnim alatima komunikacije koji uključuju telefone, grupe podrške, kutak za roditelje, dolazak roditelja u skupinu i individualne konzultacije. Sve navedeno teži uspostavljanju kvalitetne suradnje (Mašković i sur., 2018).

Neki roditelji mogli bi imati negativna iskustva te bi svojim ponašanjem odgojitelji mogli steći njihovu odbojnost. Neki roditelji smatrat će odgojitelje kompetentnijima te će bez pitanja prihvaćati njihove odluke, a drugi bi mogli podcjenjivati savjete koji im odgojitelji daju te smatrati kako imaju pravo zahtijevati i određivati poseban tretman za svoje dijete. Svi ovakvi pokušaji mogu negativno utjecati na komunikaciju, zbog čega je posebno važno potruditi se i naći vremena za međusobnu komunikaciju (Stokes Szanton, 2000).

Uz prethodno navedene alate komunikacije, također se uz svakodnevnu kratku razmjenu informacija, kreativnim radionicama, roditeljskim sastancima, različitim druženjima roditelja, djece i odgojitelja, evaluacijama i anketama nadopunjuju strategije aktivne suradnje te se svim tim oblicima nastoji ostvariti učinkovita komunikacija sa svakom obitelji (Mašković i sur. 2018).

„Odgojitelj je jedina osoba u djetetovom životu koja roditelju pomaže i usmjerava ga na kvalitete njegovog djeteta koje se ističu na različite načine tijekom boravka u instituciji RIPOO“ (Panić, 2020. prema Gluščić i Pustaj, 2008; Sollars, 2016; Ward, 2013). Panić (2020) također navodi kako su kvalitetni odnosi temelj funkcioniranja svih zajednica, a u zajednicama u kojima su uključena djeca, kvalitetan odnos ima još veću važnost jer upravo suradnja predstavlja uporište za zajednički razvoj djece i odraslih.

7. ZAKLJUČAK

Prilagodba djeteta na jaslice osjetljiv je proces koji može biti izazovan kako za dijete, tako i za roditelje i odgojitelje. To je vrijeme kad se dijete suočava s odvajanjem od roditelja, upoznaje novu okolinu, novu djecu i odgojitelje te usvaja nove rutine. Važno je napomenuti da je to samo jedno razdoblje koje će brzo proći i da roditelj treba sebi i djetetu dopustiti dovoljno vremena za prihvaćanje promjene. Način na koji će dijete reagirati tijekom prilagodbe ovisi o vrsti privrženosti primarnom skrbniku, djetetovoj dobi, njegovom temperamentu i prethodnim iskustvima. Razdoblje prilagodbe traje ovisno o djetetu, o njegovom prihvaćanju i ponašanju u novome okruženju.

Primarna zadaća procesa prilagodbe je uspostavljanje socioemocionalne veze između djeteta i odgojitelja uz uspostavljanje osjećaja sigurnosti, prihvaćanja i povjerenja. Dijete će na početku imati burne reakcije koje su sasvim normalna pojava uz promjene koje doživljava. Iz svijeta u kojem se do sada nije na dulje vrijeme odvajalo od roditelja i u kojem je sve podređeno njemu i njegovim potrebama, odjednom ulazi u potpuno novi svijet gdje vladaju sasvim drugačija pravila. Roditelji djetetu u razdoblju prilagodbe mogu biti od velike pomoći. Potrebna je dobra priprema samih roditelja i njihovo prihvaćanje da će njihovo dijete polaziti jaslice ili vrtić, jer dijete primjećuje ako je roditelj nesiguran u sebe i pokušava prikriti strah, što se može odraziti na dijete i otežati odvajanje i razdoblje prilagodbe. U razdoblju prilagodbe važno je omogućiti i olakšati djetetu stvaranje toplog odnosa s odgojiteljima, ublažiti i skratiti duljinu trajanja dječjih strahova i nesigurnosti te preduhitriti neke složenije reakcije. Odgojitelji postaju važne osobe u životu djeteta i ono će biti smirenije i sigurnije ukoliko vidi da njegovi roditelji imaju povjerenja u njih.

Odgojitelji imaju ključnu ulogu u poticanju napretka i razvoja djeteta: nadograđuju interese, potrebe i sposobnosti djece. Poučavanje tako male djece naročito je zahtjevan posao koji traži tjelesni, emocionalni i intelektualni angažman. Uz sve to, odgojitelja za vrijeme prilagodbe djeca doživljavaju kao jedinu utjehu, oslonac i sigurnost. Prema tome, odgojitelji u cijeli svoj rad unose puno brižnosti, radosti, nježnosti i empatije. U razdoblju do treće godine života odgojitelji veliku važnost pridaju dječjoj potrebi za sigurnošću te nastoje postati osoba od povjerenja za dijete, netko kome će se djeca moći okrenuti u trenutku kad osjete potrebu za ljubavi i pripadanjem tijekom svog boravka u vrtiću i teže biti osoba u koju dijete ima povjerenja za ljubavi i pripadanjem.

Što je dijete mlađe, njegova potreba za bliskom osobom prema kojoj osjeća povjerenje da će ga zaštititi, podržati i odgovoriti na njegove potrebe je veća te je ono u tom razdoblju orijentirano prvenstveno na roditelje. Tijekom prilagodbe odgojitelj treba nastojati svojim odnosom prema djetetu i kompetencijama postati djetetova osoba od povjerenja u jasljučkom kontekstu.

LITERATURA

Došen-Dobud, A. (2004). *S djecom u jaslicama*. Zagreb: Alinea.

Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i nazobrazbe, (2008), Hrvatski sabor

Golik, I. (2023). *Jaslice – adaptacija*. Multimedijски sustavi [Merlin]. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s <https://enciklopedija.hr/clanak/adaptacija>

Hrvatski opći leksikon (2012), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Preuzeto s <https://ho2.lzmk.hr/clanak/prilagodjivanje>

Marincel, D. (2013). *Prilagodba djece na vrtić: Kako u vrtić bez straha*, Dječja psihologija.

Mašković, T., Drožđan, D., Sokač, M. i Josić, M. (2018). *Od jaslica do škole*. Sveta Nedjelja: Printera grupa.

Miljak, A., (1991). *Istraživanje procesa odgoja i njege u dječjim jaslicama*. Zagreb: Školska knjiga.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. (2015). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

Nenadić, S. (2002). *Odgoj u jaslicama. Priručnik za odgojitelje i stručne suradnike*. Imotski: Potjeh

Panić, M. (2020). Prva iskustva roditelja djece rane dobi s institucionalnim ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem. Zagreb: *Napredak* 161 (3-4) 347-368 Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/363281>

Pećnik, N., Starc, B. (2010) *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Petrović-Sočo B., Miljević-Ridički R., Šarić M., (2013). Ispitivanje procjena odgojitelja i studenata odgojiteljskog studija o važnosti zadovoljenja dječjih potreba u ustanovi ranoga odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik*. 62 (2013.), 2-3, 229-252. Preuzeto s <file:///C:/Users/anako/Downloads/%C5%A0kolski%20vjesnik%202013.%20god.,%20br.%202-3,%20vol.%2062-61-84.pdf>

Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.

Rončević, A., (2006). *Najčešći problemi u vrijeme prilagodbe djece na jaslice i vrtić*. DV "Poletarac", Zagreb. broj 45 - jesen 2006. 27-28

Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb, Golden Marketing-Tehnička knjiga.

Stevanović, M. (2000). *Predškolska pedagogija, druga knjiga*. Rijeka:Express digitalni tisak d.o.o

Stokes Szanton, E., (2000). *Kurikulum za jaslice: razvojno-primjermi program za djecu od rođenja do 3 godine*. Zagreb. Pučko otvoreno učilište: Korak po korak.

Tatalović Vorkapić, S. (2013). *Razvojna psihologija*. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Učiteljski fakultet u Rijeci. Preuzeto s https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/razvojna_psihologija.PDF

Tatalović Vorkapić, S. (2021). *Kako bez suza u dječji vrtić i osnovnu školu?: Podrška socijalno-emocionalnoj dobrobiti djece tijekom prijelaza i prilagodbe*, *Psihologija dobrobiti djece vol. 2*. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka, Grad Rijeka.

Tatalović Vorkapić, S., Čargona-Pregelj., Ž., Mihić, I., (2015). Validacija ljestvice za procjenu privrženosti djece reane dobi u fazi prilagodbe na jaslice. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol.51 No.2 Prosinac 2015., 1.-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/220998>

Toma, L. (2020). *Prilagodba djeteta na život u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:979454>

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi. (2013). Hrvatski sabor. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2130.html

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Vostres
